

«ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – РУМУНІЯ: БАЧЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРІОРИТЕТИ»

Перші результати та проміжні підсумки експертного опитування

Тетяна Костюченко

*Підготовлено для презентації
на Круглому столі Експертної ради
Чорноморської миротворчої мережі
Чернівці, 17 вересня 2011 р.*

Однією з важливих проблем політики європейського партнерства і міжнародної кооперації в Чорноморському регіоні виступає стагнація двосторонніх відносин України та Румунії, що також не відповідає стратегічним інтересам обох держав, потенціалу їх двосторонньої співпраці та забезпечення історичної перспективи добросусідства і союзництва. Серед головних причин такого стану справ виступає взаємний дефіцит знань, недостатнє розуміння або ж хибні уявлення сторін про концептуальний зміст, пріоритети і можливості зовнішньої політики одне одного. Передумови позитивних зрушень в українсько-румунських відносинах пов'язані із необхідністю розгортання політичного та експертного діалогу між сторонами, довірливої і публічної дискусії щодо акцентованих/чутливих питань у відносинах із можливістю залучення до двосторонньої полеміки істеблішменту ЄС та ОЧЕС.

Саме тому *Група стратегічних та безпекових студій* (Україна) запропонувала Проектну ініціативу під назвою «ВІДНОСИНИ УКРАЇНА–РУМУНІЯ: БАЧЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРІОРИТЕТИ» (далі – Проект) разом із румунськими партнерами – *Асоціацією «РЕСУРС»* (Румунія). Проект було підтримано Чорноморським Трастом (Black Sea Trust).

Проект має на меті надання додаткових ресурсів, спрямованих на підвищення рівня довіри між політичними колами та експертного розуміння концептуального змісту, пріоритетів і можливостей зовнішньої політики України та Румунії, посилення ефективності їх співпраці та зміцнення стратегічних засад відносин, кооперації і партнерства в цілому.

Зміст Проекту включає створення Міжнародного експертного консорціуму (МЕК) з числа прихильників взаємозближення і союзництва України та Румунії, а перед тим – проведення комплексного політологічного дослідження протягом серпня-вересня 2011 року щодо різних аспектів сучасних українсько-румунських відносин. За ідеєю Проектної групи, експерти, які візьмуть участь у дослідженні як респонденти, потенційно ввійдуть до складу МЕК та будуть запрошені до участі в обговореннях результатів дослідження в контексті наявних і актуальних питань у відносинах між Україною та Румунією.

Відповідні завдання були включені до інструментарію дослідження – опитувальника, який проектна команда поширила серед експертів-потенційних учасників МЕК, а саме фахівців, які відомі своїм досвідом в галузі безпеки, міжнародних відносин і міжнародної журналістики та / або мають досвід в діяльності донорів в регіоні.

Методологія комплексного дослідження

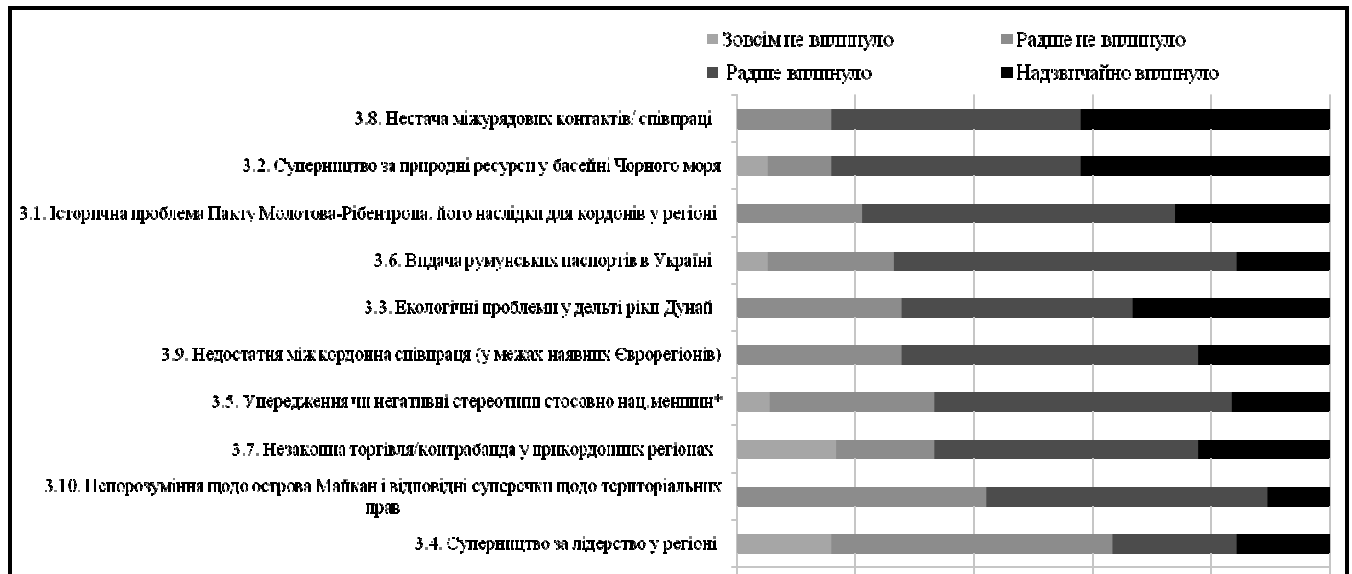
Розробка англійської версії анкети для експертного опитування тривала 2 тижні у форматі обміну електронними листами та з використанням Skype-зв'язку між українською та румунською сторонами. Кінцевий варіант анкети містив 26 запитань по темі опитування, відкритих та із запропонованими альтернативами відповіді, та блок запитань щодо соціально-демографічних характеристик респондентів. Було також здійснено переклад англійської версії на українську та румунську мови. Анкету представники «Групи стратегічних та безпекових студій» Сергій Герасимчук та Асоціації «Ресурс» Мірела Чюркур (Mirela Ciurcur) надсилали заздалегідь окресленій вибірці експертів по електронній пошті разом із пояснювальним листом щодо мети і завдань Проекту. Загальна вибірка експертів складає 120 експертів. Станом на 13 вересня 2011 р. надали свої відповіді 20 українських, румунських та міжнародних експертів. Зважаючи на домовленості з респондентами та повторно розіслані нагадування через тиждень після початку опитування, ми очікуємо найближчим часом надходження приблизно ще такої ж кількості заповнених анкет. Додаткові анкети у роздрукованому вигляді буде поширено серед учасників Чорноморського Форуму (Black Sea Forum) у Бухаресті 6-8 жовтня 2011 р. Відповідно, очікуваний response rate опитування має скласти не менше 50%. Варто зазначити, що перші заповнені анкети надійшли від журналістів та медіа-оглядачів, які виявили активну зацікавленість у змісті та цілях Проекту та поширенні його результатів серед різних груп громадськості. Проектна група очікувала більшої активності від

Для більш точної оцінки відносин Україна-Румунія, ми також просили респондентів *порівняти їх із відносинами* цих двох країн *із сусідніми державами* (для України – з Білоруссю, Росією, Польщею, Угорщиною, Словаччиною та Молдовою; для Румунії – з Угорщиною, Болгарією, Молдовою та Сербією). Оцінки експертів варіювалися від «значно гірші» (код 1) до «значно кращі» (код 4), в результаті порівнювалися *середні* оцінки по кожній парі країн. Загальна картина попередньо демонструє, що відносини між Україною і Румунією експерти оцінили як дещо кращі, ніж України та Польщі, України та Молдови і України та Словаччини, але дещо гірші, ніж українсько-російські відносини. Щодо Румунії, то за оцінкою експертів вона має краще відносини із Сербією, ніж з Україною, але дещо гірші з Молдовою, Угорщиною та Болгарією. Враховуючи стандартні відхилення від середніх оцінок для кожної пари країн, можна твердити, що загалом відносини Румунії з сусідніми державами отримали більше позитивних оцінок від усіх експертів, ніж відносини України з її сусідами. Якщо подивитися на середні оцінки по групах експертів, то цікавим є, наприклад, те, що українські фахівці оцінили українсько-польські та українсько-словацькі відносини гірше, ніж румунські експерти. Натомість, румунські фахівці більш негативно оцінюють відносини між Румунією та Угорщиною (у порівнянні з українсько-румунськими відносинами), ніж експерти з України. Крім того, українські респонденти схильні значно занижувати оцінку відносин між Румунією та Молдовою (у порівнянні з українсько-румунськими відносинами), на відміну від респондентів з Румунії. Подібність середніх оцінок від експертів з різних груп спостерігається тільки у випадку порівняння відносин Україна-Румунія та Україна-Молдова (на рівні 2,20-2,25, тобто ближче до варіанту відповіді - «скоріше гірші» для другої пари країн).

Щодо *змін* у відносинах між Україною та Румунією *у майбутньому*, думки експертів розділилися: майже третина респондентів (32%) очікує позитивного розвитку, і стільки ж – спадної стагнації, ще 37% опитаних вважає, що відносини будуть «законсервовані». Більше половини опитаних вважають, що на зміни в українсько-румунських відносинах можна очікувати через 3-5 років, не раніше. Але є 26% таких, хто передбачає зміни вже в найближчі 1-2 роки, та 26% тих, хто не очікує на зміни швидше, ніж через 5 років. Серед «оптимістів», тобто прихильників поступового поліпшення, половина очікує змін в найближчому майбутньому, ще половина – через 3-5 років, як і більшість «прибічників консервації» українсько-румунських відносин (43%).

Експерти також оцінили *вплив різних чинників* на відносини між двома державами, з точки зору виникнення проблемних моментів, за шкалою від “1” (“Зовсім не вплинуло”) до “4” (“Надзвичайно вплинуло”). Загальні результати представлені на Рис.1, відповіді відсортовано від найбільш впливового до найменш впливового чинника.

Рис.1. Вплив різних чинників на відносини Україна-Румунія (%)

Таким чином, на думку переважної більшості експертів, найбільше проблем в українсько-румунських відносинах походить від таких чинників як нестача неурядових контактів та співпраці (84% опитаних), суперництво за природні ресурси у басейні Чорного моря (84%), а також від історичної проблеми Пакту Молотова-Рібентропа та його наслідків для кордонів у регіоні (79%). Експерти також звертають увагу, на екологічні проблеми у дельті ріки Дунай (72%, з них 33% відповідей «надзвичайно впливають»), на суттєвий вплив видачі румунських паспортів в Україні (74%) та недостатню міжкордонну співпрацю у межах наявних Єврорегіонів (72%). При цьому, несуттєвим чи радше несуттєвим, на думку більшості опитаних, є вплив на двосторонні відносини позиції Румунії щодо НАТО та можливі питання безпеки у регіоні (72% відповідей «зовсім/радше не вплинуло»), а також суперництво за лідерство у регіоні (63%).

Цікаво, що експерти з України схильні надавати більшого значення впливу видачі румунських паспортів в Україні: середня оцінка цього чинника в підгрупі українських респондентів найвища і складає 3,4, що перевищує середню оцінку чинника загалом (2,8) та середню оцінку від румунських експертів зокрема (2,7). Натомість, експертам з Румунії, на відміну від українських колег, найбільше бракує міжурядових контактів/співпраці

(середні оцінки для експертів з Румунії та України – 3,7 та 2,4 відповідно). Перешкодою для налагодження конструктивного діалогу між Румунією та Україною можуть зокрема стати і деякі **стереотипи**, які, на думку експертів, існують серед населення обох країн по відношенню один до одного.

Ключовими факторами поліпшення відносин між та Україною, на думку експертів, можуть стати (далі подано цитати відповідей на відкрите запитання анкети):

▪ **Співпраця урядів**

- *«створення Групи високого рівня для двосторонніх консультацій в якості механізму вироблення заходів довіри» (P9); «офіційна та неофіційна міжнародна політика обох урядів» (P11); «міжурядова співпраця обох країн» (P12)*

▪ **Залучення наднаціональних утворень/міжнародних структур**

- *«спільні дії в рамках міжнародних організацій та структур» (P7); «залучення ЄС до регіональних екологічних та економічних проєктів» (P2), «співпраця на рівні ЄС» (P19)*

▪ **Залучення інших зацікавлених груп громадськості до співпраці**

- *«обмін студентами» (P2), «академічна спільнота» (P1), «підтримка академічних досліджень» (P12)*
- *«розвиток спільних бізнес-проєктів» (P14)*

▪ **Інші фактори**

- *«туризм» (P2)*
- *«зміна поколінь в обох державах» (P17)*

Роль зацікавлених сторін (представників громадянського суспільства та інших груп) експерти оцінювали, обираючи три групи зацікавлених сторін, які, з одного боку – найбільш впливові, з іншого – найбільш активні у сприянні взаємно вигідній двосторонній співпраці між Румунією та Україною. Загалом, дві групи громадськості були позначені експертами і як впливові, і як активні – це міжнародні організації та локальні спільноти прикордонних регіонів (Див. *Таблицю 2*). Але найбільш впливовими, на думку більшості експертів, є урядовці (68% респондентів), які однак не виявляють достатньої активності у налагодженні українсько-румунських відносин. Натомість, респонденти зазначили високу активність недержавних аналітичних центрів та НДО (63% респондентів), але впливовими їх вважає досить незначна частка експертів (16%). На жаль, поодинокі респонденти

розглядають студентство/молодь та малий і середній бізнес як потенційно впливові групи у відносинах Румунії та України – обидві групи зацікавленої громадськості отримали по 5% голосів.

Таблиця 2. Роль зацікавлених сторін у налагодженні відносин Румунія-Україна

	ГРУПИ ГРОМАДСЬКОСТІ	
	Впливові, %*	Активні, %*
1. Академічна спільнота	15,8	15,8
2. Недержавні аналітичні центри та НДО	15,8	63,2
3. Міжнародні організації	42,1	47,4
4. Студенти, молоді лідери (включно з діаспорою)	5,3	15,8
5. Бізнес-спільнота: великі мультинаціональні компанії	26,3	15,8
6. Бізнес-спільнота: великі національні компанії (українські чи румунські)	26,3	15,8
7. Бізнес-спільнота: малі та середні підприємства	5,3	15,8
8. Урядовці	68,4	21,1
9. Локальні спільноти (у прикордонних регіонах)	47,4	42,1
10. Медіа-оглядачі, журналісти	15,8	15,8
11. Кримінальні угруповання, незаконні торгівці	10,5	5,3

*Сума відсотків відповідей по кожному запитанню перевищує 100, оскільки респонденти могли вибрати до трьох варіантів відповіді.

Щодо акторів громадянського суспільства, які є активними згідно з відповідями експертів, ми також просили респондентів оцінити для цієї групи окремо 1) рівень поінформованості щодо чутливих питань та 2) залучення до врегулювання чутливих питань у двосторонніх відносинах (Таблиця 3).

Таблиця 3. Рівень обізнаності та залучення громадянського суспільства до вирішення чутливих питань у двосторонніх відносинах між Україною та Румунією

	Цілковито не згоден	Скоріше не згоден	Скоріше згоден	Цілковито згоден	ЗАГАЛОМ
ОБІЗНАНІСТЬ	15,8%	42,1%	36,8%	5,3%	100%
ЗАЛУЧЕННЯ	26,3%	52,6%	21,1%	-	100%

Виявилось, що більшість експертів (58%) вважають акторів громадянського суспільства, зокрема недержавні аналітичні центри та ГО, недостатньо поінформованими, і ще більше експертів (79%) зазначає про недостатній рівень залучення цієї групи громадськості до політики вирішення чутливих питань двосторонніх відносин. Можемо припустити, що така ситуація спостерігається внаслідок недостатньої співпраці між

представниками громадянського суспільства на найбільш впливовою за оцінкою експертів групою – урядовцями.

Окремо треба зауважити про надзвичайну впливовість медіа на імідж України в Румунії та Румунії в Україні, про що зазначає переважна більшість експертів (75% щодо України в Румунії та 100% - щодо Румунії в Україні). Зокрема, українські експерти схильні оцінювати вплив медіа на формування іміджу України в Румунії більш негативно, ніж румунські та міжнародні експерти (*середні* оцінки – 1,75 порівняно з 2,5 та 2,0); ситуація щодо ролі мас-медіа у формуванні іміджу Румунії в Україні більш сумна – жодна група експертів не вважає цей вплив хоч в якійсь мірі позитивним – середні оцінки коливаються від 1,8 до 2,0.

Таблиця 4. Роль мас-медіа у формуванні іміджу...

	Цілковито негативна	Скоріше негативна	Скоріше позитивна	Цілковито позитивна	ЗАГАЛОМ
... УКРАЇНИ В РУМУНІЇ	6,3%	68,8%	25,0%	-	100%
... РУМУНІЇ В УКРАЇНІ	11,8%	88,2%	-	-	100%

Звичайно, загальна оцінка впливу мас-медіа не дає детальної картини щодо ролі різних медіа джерел у формуванні іміджу, можливо – регіонального рівня (газети, телеканали, тощо), а також не дозволяє оцінити присутність стереотипних образів і суджень у медіа-сюжетах і повідомленнях. Для цього необхідним і проведення контент-аналізу окремих видань, ТВ-програм, можливо – Інтернет-форумів та блогів, та порівняння його результатів із моніторингом громадської думки (напр., дані про регіональні особливості ставлення українців до представників інших національностей).

На пропозицію румунських партнерів з Асоціації «Ресурс» до анкети було включено запитання про вплив молодих професіоналів з діаспори на двосторонні відносини між Румунією та Україною та їх імідж за кордоном. Більшість експертів (61%) вважають цей вплив позитивним, хоча 39% не спостерігають жодного впливу. Серед прихильників позитивного впливу молодих лідерів діаспори на двосторонні відносини більше половини складають румунські експерти (55%) і чверть – міжнародні фахівці (27%). Тобто, респонденти з України, порівняно з колегами з інших країн, не схильні надавати вагомому значенню ролі молодих професіоналів з діаспори.

Повертаючись до найвпливовішої групи «урядовців» у налагодженні двосторонньої взаємовигідної співпраці, респонденти наголошують на важливості ініціатив від **урядів**

обох країн у відповідях на відкриті запитання. Тому важливо визначити *формат співпраці на регіональному, європейському та глобальному рівнях.*

Зважаючи на низьку оцінку експертами впливовості молоді на двосторонні відносини, особливо цінними є різні *формати молодіжної співпраці* між Румунією та Україною у найближчому майбутньому. Так, по 95% респондентів оцінюють співпрацю між молодими експертами з аналітичних центрів та між молодіжними НДО або як досить ймовірну, або навіть цілком реалістичну. При цьому, більшість експертів (58%) саме співпрацю між молодими аналітиками з think-tanks вбачає як цілком реалістичну. Щодо академічної сфери України та Румунії, то в реальний потенціал студентських обмінів та програм співпраці для молодих викладачів/ молодих вчених вірить третина респондентів (по 31%), та ще 52-58% експертів вважають співпрацю в академічній сфері ймовірною. Найменше вірять у реалістичність співпраці між молодіжними крилами політичних партій – цей формат 42% експертів оцінюють як цілковито/скоріше нереальний.

Рис 2. Перспективи залучення молоді до співпраці між Україною та Румунією

ВИСНОВКИ

Зважаючи на попередні результати експертного опитування, ми можемо окреслити кілька тенденцій в оцінках двосторонньої співпраці між Румунією та Україною:

- Експертна оцінка поточних відносин між Україною та Румунією у порівнянні з відносинами до лютого 2009 р. свідчить про деяке поліпшення ситуації: частка експертів, які оцінили відносини як «радіше позитивні» за ці два періоди складає 37% (до лютого 2009 р.) та 47% (зараз)
- При порівнянні, загальні оцінки експертами відносин України з Польщею, Молдовою та Словаччиною дещо гірші, ніж загальна оцінка українсько-румунських відносин; натомість Румунія, на думку експертів, має кращі відносини з Сербією, ніж з Україною
- Румунські фахівці більш негативно оцінюють відносини між Румунією та Угорщиною (у порівнянні з українсько-румунськими відносинами), ніж експерти з України
- Українські експерти, в свою чергу, схильні занижувати оцінку відносин між Румунією та Молдовою (у порівнянні з українсько-румунськими відносинами), на відміну від респондентів з Румунії
- У майбутньому, на думку третини опитаних, можна очікувати на позитивні зміни в українсько-румунських відносинах, але 37% експертів вважає відносини «законсервованими»; мабуть, тому більше половини опитаних схильні очікувати зміни не раніше, ніж через 3-5 років
- На думку переважної більшості експертів, нестача неурядових контактів/співпраці, суперництво за природні ресурси у басейні Чорного моря, а також історична проблема Пакту Молотова-Рібентропа та його наслідків для кордонів у регіоні превалюють над іншими причинами
- Відмінність у поглядах експертів: українські респонденти більше ваги надають видачі румунських паспортів в Україні, румунським фахівцям більше бракує міжурядової співпраці
- На думку експертів, такі зацікавлені групи громадськості як міжнародні організації та локальні спільноти прикордонних регіонів, є і впливовими, і активними у розвитку відносин між Україною та Румунією

- Впливовими, але мало активними є урядовці, натомість активними, але менш впливовими експерти вважають недержавні аналітичні центри та НДО
- На впливовість медіа на імідж України в Румунії та Румунії в Україні вказує переважна більшість експертів – з т.з. негативної ролі ЗМІ, що однак, потребує більш розгорнутого дослідження і застосування спеціальних методологічних підходів
- Найбільш реалістичними форматами молодіжної співпраці експерти вважають співпрацю між молодими експертами з аналітичних центрів та між молодіжними НДО, також значна частка опитаних покладає певні надії на академічну співпрацю та студентські обміни